

**BADIIY ASARLAR TARJIMASIDA MAQOL
VA MATALLAR BERILISHI
(« ANOR » QISSA VA HIKOYALAR TO'PLAMI
TARJIMASI ASOSIDA)**

Matyoqubov Jahongir
ToshDAU o'qituvchisi

“Xalq maqoli har bir kishi amal qilishi lozim bo'lgan o'ziga xos axloqiy hodisalar kodeksidir”.[3, B.11] Har bir maqol ham ma'no, ham shakl, ham stilistik funksiyasi jihatidan o'ziga xos xususiyatga ega. Hamma maqollarda ham umumiylik bor. Maqol zamirida xalqning donishmandligi ming yillik tajribalari asosida chiqargan muhim hayotiy xulosasi yotadi. Maqollarlar eng avvalo xalqning urf odati, qadriyatlari, etnik madaniyati, turmush tarzi, zamon va davr birliklarini o'z ichiga olgan holda paydo bo'ladi.

Ushbu hayotiy xulosani o'zida aks etgan frazeologizmlarni badiiy adabiyotda samarali ishlatish mazmunni boyitadi. Ana endi bu asarni boshqa bir tilga tarjima qilish masalasi qo'yilsa, ushbi asarni o'giryotgan tarjimondan o'tkir ziyraklik va katta matonat talab qilinadi.

Har bir badiiy asar shakl va mazmunning dialektik birligini tashkil etadi. Bu xususiyatning badiiy tarjimada qayta yaratilishi to'la-to'kis adekvatlikka erishishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Ba'zi tarjimonlar faoliyatida kuzatilganidek, mazmun birinchi o'ringa qo'yilib, shaklga e'tiborsizlik bilan qaraladigan bo'lsa, muallif uslubi hamda personajlar nutqlari tasviri to'laqonli chiqmaydi. Tarjima hamma vaqt shakl va mazmunni bir butun holda qayta tiklashdek ijodiy jarayon bo'lib, u tarjimondan originalning mazmun va g'oya birligini yaratish bilan bir qatorda uning muvofiq shaklini tiklashni ham talab qiladi.

Ushbu toplamidan o'rin egallagan “Bemor” hikoyasida epigraf qilib olingan “*Osmon yiroq, yer qattiq*”[1,B. 80] maqoli asarning boshdan oxirigacha jaranglab turadi.

Tarjimon bu maqolni nemis tiliga so'zma –so'z tarjima qiladi:

Der Himmel ist weit und der Boden hart.[2,B.12]

Lekin bu maqolning nemis tilida quydagicha ekuivalenti bor: *Das Leben ist hart.*

Bu maqol anglatadigan ma'no shuki, turmush og'ir kechmoqda, unda yashayotgan bechora odamlarning biror bir chorasi qolmagan, hech bir yoqdan ilinji, hech bir suyanishi mumkin bo'ladigan tirgak yo'q, shuning uchun osmonga aytay desa – uzoq, yerga aytay desa – qattiq, baribir eshitmaydi.

Masalan:

Bularning hammasi, abatta, pul bilan bo'ladi. Bunday vaqtlarda *yo'g'on cho'ziladi, ingichka uziladi.* [1,B.80]

Alles kostete natürlich etwas. Es ist doch immer so: *Man zerreißt den Strick dort, wo er am dünnsten ist.*[2, B12]

Yuqoridagi bu maqolning nemis tiliga tarjimon hikoyani mazmunini saqlab qolish maqsadida so'zma so'z tarjima qilgan.

Maqol va matallarning ma'nosi kontekst ichida ochiladi. Binobarin, muayyan iboraning ma'nosini ochish uchun uni kontekst ichida olib qarash lozim.

Masalan, "O'g'ri" hikoyasidagi epigrafnı olsak:

"Otning o'limi, itning bayrami" [1,B.76]

Bu maqolni tarjimon nemis tilidagi ma'no jihatdan mos kelmaydigan maqol tanlagan. Chunki birovning kulfatidan boshqalar foydalanib qolishga intilyotganiga ishora qilgan bu maqolni nemis tilida bu shakilda berilgan

"Wenn die Katze fort ist, tanzen die Mäuse" [2, B.13]

Bu maqol anglatadigan ma'no shuki kimlarning yashashi uchun halaqit beradigan qandaydir tasir yoki kuchdan qutiladigan bo'lsa aytiladi. Bu o'zbek tilidagi *"Suloymon o'lib, devlar qutildi"* maqoliga ma'no jihatdan mos keladi.

... Elikboshi ho'kizni juda naqt qilib qo'ydi – go'yo u ko'chaga chiqsa bas – ho'kiz topiladi. Bu "xudo yarlaqagur" shunchalik qilgandan keyin biron nima berish lozim-da. *Tekinga mushuk oftobga chiqadimi.*[1, B.77]

Tarjimon ushbu matalni idioma orqali ifodalab ma'zmunini ochib bergan.

... Der Dorfschulze war sich sicher mit dem Stier. Als er dann nach draußen geht, noch einmal ein: „Basta! Der Stier wird gefunden!“ Diesem „von Gottes Gnaden“ soll man für seine Bemühungen etwas geben. *„Wo nichts ist, hat der Kaiser sein Recht verloren“.*[2, B14]

Yoki

Kechqurun Qobil bobo aminning oldiga boradigan bo'ldi. *Quruq qoshiq og'iz yirtadi*, aminga qancha pul olib borsa bo'ladi? *Berganga bita ham ko'p olganga o'nta ham kam.* [1, B.77]

Der Onkel beschließt am Abend, am nächsten Tag zum Steuereinnnehmer zu gehen. Wie man sagt *„Umsonst ist der Tod“*, wie viel Geld muss man dem Steuereinnnehmer mitbringen? *Jemandem etwas geben ist immer schwieriger als zu nehmen.* [2, B14]

Quruq qoshiq og'iz yirtadi maqolining nemis tilida quydagicha ekivalenti bor *„mit schönen Worten koch man keinen Brei"*

Aksariyat hollarda tarjimon har bir maqol va matallar asarda tasvirlanayotgan voqealar mazmuni, objekti, milliy muhit va uslub hususiyatlariga ko'ra o'girilayotgan tilidan muqobillar topib qo'yadi.

Cholning butun bo'g'inlari bo'shashib ketdi, keyin tutaqishdi, ammo go'rda bir narsa deya olmadimi! *„O'ynashmag'il arbob bilan – arbob urar har bob bilan“.* [1,B.79]

Der Alte fühlt sich schwach und die Beine versagen ihm, dann gerät er in Aufregung, aber was kann er auch sonst tun! *„Wer mit der Regierung spielt, der spielt mit dem Feuer“.* [2, B14]

Shunday qilib, keng ma'noda maqol va matallarni bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilganda har qanday hollarda ham ularning obrazli timsoliy asoslari aynan muvofiq keladigan variantlar bilangina o'girish ma'noning o'zgarishiga, ma'noviy siljish hodisasi sodir bo'lishiga olib keldi. Ko'plab maqol va matallar boshqa tildagi, ayniqsa qardosh bo'lmagan tillardan tarjima

qilish, murakkab ish va shu bilan birgalikda hammani ham birday rozi qilib bo'lmaydigan soha.

Anatatsiya

Biz ushbu maruza tezisda Oyibek Ostonov tomonidan Abdulla Qohhorning "Anor" qissa va hikoyalar to'plamini nemis tiliga qilingan tarjimalaridagi ayrim hikoyalarni taxlil qilib o'zbekcha matndagi maqollarning nemis tilida qanday ifodalanishini misollarda ko'rib chiqamiz.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdulla Qahhor "Anor". "Bemor", T., "Gofur G'ulom", 2012
2. "Granadapfel", Oybek Ostonov, "Die Kranke", T., „Adib“, 2012
3. Пословицы и поговорки народов Востока М., 1961